

Damir Smiljanić

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet, Odsjek za filozofiju
dr_smiljanic@ff.uns.ac.rs

Sumrak pop idola ili Kako se filozofira Thorovim čekićem

Sažetak

Autor polazi od krize herojstva u suvremenom medijskom društvu. Nedostatak pravih heroja u običnom životu kompenzira se projekcijom nestvarnih u prostoru imaginacije. Sekularizaciji mitova odgovara u domeni popularne kulture kreacija „superheroja” na filmskom platnu. Zadatak priloga je da na primjeru holivudske franšize o Marvelovom junaku Thoru prikaže transformaciju mitoloških obrazaca i problematiku reprezentacije onog božanskog što se uvijek dešava na granici adekvacije i simulacije, autentičnosti i idolatrije, umjetnosti i šunda.

Ključne riječi: *heroji, postherojsko doba, transhumanizam, „superheroji”, strip, film, Thor.*

Naslov ovoga priloga mogao bi iritirati. Aluzija na jednu Nietzscheovu knjigu nije slučajna – kao što je ona aludirala na naslov jednog muzičkog djela (Wagnerovu operu *Sumrak bogova* [*Götterdämmerung*] iz ciklusa *Prsten Nibelunga*), isto tako se ovdje reminiscencijom na djelo u kojem se ruši jedan prividan sustav vrijednosti želi ukazati na vrijednosnu krizu koja je obilježje našeg doba. Kako god označavali ovo, da li kao „poznomoderno”, „postmoderno” ili čak „postpostmoderno”, radit će se o preispitivanju idolopoklonstva čije tragove nalazimo i u sekulariziranoj popularnoj kulturi. Na sreću čitatelja i čitateljica neću se baviti budućim zvijezdama i zvjezdicama koje defiliraju u *casting-show* programima tipa *Pop-Idol*, koliko god i one bile simptomatične za današnji sunovrat vrijednosti. Namjera je autora da osvijetli kult *heroja* ili ono što je ostalo od njega. Točnije, zadatak priloga će biti da u kratkim crtama preispita predodžbu o herojstvu koja je danas prisutna u medijima, konkretno na primjeru jednog drugog kulta koji daje pečat današnjoj pop-kulturi, a to je medijalna prezentacija tzv. *superheroja*.

Kako se transformirala slika o herojima od Prometeja i Herkula do današnjih maskiranih junaka poput Batmana ili Spidermana? Ranije je *mit* ili *saga* bila medij prezentiranja priča o junacima. I to se obično radilo o pripovijesti u koju su bili uključeni bogovi, a gdje su nerijetko i sami junaci bili božanskog porijekla. Junaci su tako posredovali između svijeta smrtnika i carstva besmrtnih. Ono što su započeli antički mitovi nastavili su obrađivati *narodni epovi*. Ovdje su junaci mogli imati i crte povijesnih ličnosti ili su ih čak u potpunosti predstavljali, međutim i tu se izrazito koriste hiperbole i junaci dobivaju rang nadljudskih stvorenja. Glavni problem storija o junacima, bili oni božanski, polubožanski ili narodni, jest idealizacija, a na kraju i antropomorfizacija božanskih karakternih crta (ili obratno: teomorfizacija ljudskih osobina).

Stječe se dojam da su junaci nešto odvojeno od same priče o njima. Utoliko je zanimljivije primijetiti trend *diskurziviranja* junaka, apstraktnije: njegove funkcionalizacije u samom diskursu. Junak postaje funkcija – tako je riječ o junaku priče ili romana. On postaje funkcionalni dio diskursa što ovom daje potrebnu konzistentnost. Problem nastaje kada se u toku transformacije strukture književne naracije kategorija „junaka priče” pokaže kao suvišna i nepotrebna. A ne treba zaboraviti da se formira i zasebna kategorija *antijunaka*.

Iskustvo svjetskih ratova još jednom je obnovilo diskurs o herojima, ali je on ujedno postao, suprotno ideji herojstva, partikularan, ograničen na određenu naciju ili kulturu. Kult heroja je tako postao igračka u rukama velikih i malih ideologa. „Narodni heroj” je u suštini oksimoron – istinski heroj se nikad ne žrtvuje za neku partikularnu zajednicu, nego uvijek za dobrobit čovječanstva. Tako je ponovo zaživjela jedna vrsta idolatrije koja ima ograničen rok upotrebe – statue današnjih heroja rušit će kreatori budućih.

Danas se diskurs o herojima čini reliktom jednog odavno prošlog vremena. Dublji razlog za anakronost tog diskursa jest opća situacija današnjeg vremena i nove tendencije u poimanju onog ljudskog i njegovih granica. Mogli bismo reći da živimo u *postherojskom* dobu, a da sve više *transhumanizam* formira predstavu o čovjeku. Što znači da živimo u postherojskom dobu? To znači

da je ideja heroja postala opsoletna, a to valja vidjeti kao posljedicu partikularizacije i ideologizacije te ideje. Herojski eksces je doveden *ad absurdum*, kako pokazuje primjer terorista samoubojice koji jednim suludim činom (koji se iz njegove perspektive smatra herojskim), npr. detoniranjem bombe smještene na vlastitom tijelu, ne usmrćuje samo sebe nego i veliki broj nedužnih ljudi. Žrtvovanje vlastitog života se ovdje ne dešava za dobrobit čovječanstva nego samo u korist jedne partikularne, ideološki orijentirane grupacije ljudi, pa samim time ne može biti okarakterizirano kao herojsko – ne može heroj biti onaj tko se ogriješio o ideju humanosti (ta ideja, između ostalog, isključuje ubijanje nevinih ljudi).

S druge strane, transhumanizam kroji predstavu o granicama ljudskosti i nastoji ih pomaknuti u namjeri da *poboljša* stanje čovjeka. (U bioetici se o tome diskutira pod rubrikom *Enhancement*.) Fantazma transhumanista je putem biomedicinske i tehničke intervencije učiniti ljudsku supstanciju boljom, naprednijom i otpornijom nego što je dosad bila. To uključuje mogućnost poboljšanja genetskog materijala, kloniranja čovjeka, stvaranja hibrida (tzv. *kiborga*) i produženja životnog vijeka (npr. po uzoru na krioniku). Ako bi odista bilo moguće tehničkim putem (svejedno da li intervencijom na genetskom materijalu ili tehničkom nadogradnjom u obliku ugradnje čipova, kreacije specijalnih pomagala, proteza itd.) poboljšati pripadnike ljudske vrste, ne bi li time bio eliminiran napor da se nešto „nad-ljudsko” postigne i dostigne *vlastitim snagama*, samim time ono što nekoga i čini herojem (on sam od sebe to postaje, a ne tako što ga netko čini time).²⁶ Tako su ideji herojskog povučene granice: s jedne strane pervertiranjem junačkog žrtvovanja u obliku nehumanog ubojstva nevinih ljudi prilikom terorističkog napada ili suicida, s druge strane niveliranjem individualnosti heroja tako što će biotehnoškim poboljšanjem od bilo kojeg čovjeka moći načiniti neko posebno i nadmoćno stvorenje.²⁷

Popularna kultura je na krizu herojstva našla odgovor – nedostatak realnih junaka pokušala je kompenzirati kreacijom fiktivnih. Na margini, daleko od estetski etabliranih obrazaca stvaranja u okviru „visoke” kulture, rodio se jedan novi soj junaka u koji su projicirane želje, htijenja i potisnute emocije onih kojima su nedostajali ideali koji bi im otvorili nove horizonte mišljenja i djelovanja. A posebno mlađim generacijama su bili potrebni novi idoli. Tako krajem tridesetih godina prošlog stoljeća na scenu stupaju *superheroji*.²⁸ Od prvih začetaka u (sub)kulturi stripa 1938. godine (pojava Supermana), tokom „zlatnog doba” (do početka pedesetih godina), preko raznih rehabilitacija i

26 Zanimljivo je da neki od „superheroja”, o kojima će tek biti riječi, nastaju upravo eksternom (tehničkom) intervencijom: nejaki Steve Rodgers poslije jednog znanstvenog eksperimenta postaje neustrašivi Kapetan Amerika, multimilijunar Tony Stark djelomično internim implementiranjem tehničkih elemenata (ugrađivanjem elektromagneta u grudi), a djelomično kreiranjem metalnog egzoskeleta postaje neuništivi Gvozdeni čovjek, nuklearni fizičar Bruce Banner pod utjecajem gama-zračenja mutira u nevjerojatnog Hulka itd.

27 Jedna scena iz filma *Avengers: Age of Ultron* može na simboličan način ukazati na krizu heroja i trijumf tehnički stvorenog ne samo nad ljudskim, nego i nad onim božanskim. Naime, bog Thor (kao *Marvelov* junak) kladi se sa svojim suborcima da nitko od njih neće moći podići njegovo oružje, moćni čekić. To im odista ne polazi za rukom – sve dok to s lakoćom ne učini superheroj Vizija [*Vision*] koji je umjetno stvoren ugrađivanjem čarobnog kamena u mehaničko tijelo. Nije li to simbolički prikaz pobjede transhumanizma nad heroizmom?

28 Ostavimo po strani problem što je izraz „superheroj” pleonastičan: koji heroj ne bi bio „super”? U definiciju heroja ulazi to da reprezentiraju ili čine nešto *natprosječno* dobro.

novih kreacija u poslijeratnim stripovima kompanija *DC Comics* i *Marvel* („srebrno doba” – od sredine pedesetih do početka sedamdesetih godina) do faze samopreispitivanja žanra u kulturnim serijama *Nadzirači (Watchmen)* Alana Moorea i Davida Gibbona ili *Povratak mračnog viteza (The Dark Knight Returns)* Franka Millera („brončano” ili „mračno doba” između ranih sedamdesetih i sredine osamdesetih) – čini se da su ponovo pronađeni heroji u koje se može vjerovati, iako su oni bili samo fiktivni. Redom su nastajali *Superman* (doslovno: Nadčovjek, ali ne onaj prema Nietzscheovom ukusu), *Batman* (heroj bez posebnih fizičkih ili psihičkih sposobnosti, ali netko čija pravdoljubivost poprima natprosječne razmjere), *Wonder Woman* (emancipacija žena je tražila i superheroine), zatim heroji *Marvelovog* univerzuma: *Kapetan Amerika [Captain America]*, *Čovjek pauk [Spider-Man]*, *Gvozdeni čovjek [Iron Man]*, *Hulk*, *Fantastična četvorka*, *X-Men* i mnogi drugi. Nove – moglo bi se reći megalomanske (u ekonomskom pogledu) – dimenzije postmoderna saga o superherojima poprima njihovom ekranizacijom i prezentacijom na filmskom platnu, kako to pokazuje holivudska franšiza o superherojima u vidu 3D *blockbustera* kojima se danas bjesomučno pune blagajne kinodvorana. Ali kako bih ukazao na obnavljanje novog idolopoklonstva, ograničit ću se na figuru jednog od superheroja koja svoje korijene ima u jednom znatno starijem kultu – naime, na figuru boga *Thora*.

Ovaj superheroj nije slučajno odabran. Radi se o bogu poznatom iz nordijske i germanske mitologije. A oduvijek je bilo problematično kada smrtnici prikazuju svoje bogove. Uostalom kako adekvatno prikazati ono što je neprikazivo? Konzekventni vjernici su u aktu prikazivanja prepoznali čin fetišizacije, kada se transformira objekt vjere i više ne vjeruje u ono transcendentno, nego obožava samo idol kao blijeda kopija božanstva koje on prikazuje. To je u srednjem vijeku dovelo do osporavanja ikoničkog prikazivanja onog božanskog i otvorene borbe protiv toga (tzv. *ikonoklazam*). Ali ovo ne mora biti ograničeno na sferu sakralnog i odnosa prema njemu, nego se može prepoznati i u sekulariziranoj kulturi.

Nekoliko povijesnih činjenica o kultu boga Thora (Donara): U nordijskoj mitologiji opisan je kao bog groma, mada i kao bog morā i vjetrova, bog plodnosti i bog rata. On je identifikacijska figura kod raznih naroda (prije svega onih skandinavskih, ali i germanskih). Pustolovine ovog božanstva su na živopisan način prikazane prije svega u kolekciji staroislandskih pjesama i priča sakupljenih tijekom XIII. st. pod nazivom *Edda*. Taj dokument služi kao veza između paganskih i kršćanskih izvora u kojima se spominju *aesirski* (nordijski) bogovi. Thor se prikazuje kao stameni lik vatrenih očiju, s gustom crvenom bradom. Glavno oružje mu je *mjöllnir*, moćni čekić što mu je dodijeljen kako bi njime uništio mračne divove. Boga groma odlikuje vatreni temperament, ali isto tako se prikazuje kao sklon ćudljivosti i neotesanom ponašanju. Tome odgovara i njegova pozicija u hijerarhiji bogova – on je zaštitnik nižeg staleža zanatlija i seljaka. Vezan je u većoj mjeri od ostalih bogova za ljude iz „prostog puka”.

Predodžba o Thoru će biti podložna raznim revizijama i reinterpretacijama u narednim stoljećima pod utjecajem kršćanstva i formiranja nacionalne svijesti. Posebno problematična je recepcija boga groma od druge polovine XIX. st. u jeku jačanja germanskog nacionalizma. Kao dva različita izvora za poimanje Thora služili su prikazi kod njemačkih filologa i pisaca Jacoba Grimma²⁹ i Ludwiga Uhlanda³⁰. Grimm je Thora prikazao više kao izrazito ratnički raspoloženog, plebejski nastrojenog i pomalo neotesanog boga, dok kod Uhlanda prevladava njegova idealizacija u brižnog i prijateljski raspoloženog zaštitnika ljudi (posebno onih koji pripadaju germanskom narodu). On igra (istina marginalnu) ulogu i u čuvenom opusu Richarda Wagnera *Prsten Nibelunga* (u prvom dijelu *Rajnskom zlatu*): tamo je prikazan kao prznica te sklon brzopletim odlukama i nasilju – konflikte bi prije rješavao svojim čekićem, a ne taktikom i lukavošću kao njegov prepredeni polubrat Loki. Krizu percepcije boga groma prepoznao je u svojoj studiji *O herojima, kultu heroja i herojskom u istoriji* (1840) škotski esejist i historičar Thomas Carlyle: „It is all gone now, that old Norse work, – Thor the Thunder-god changed into Jack the Giant-killer: but the mind that made it is here yet.”³¹ Potpuno sunovrat legenda o Thoru doživljava u vrijeme nacionalsocijalizma, gdje se mitski likovi prisvajaju na način koji zadovoljava potrebu za afirmacijom populističkih pretenzija germanskih naroda. Do koje mjere je postojala očaranost figurom Thora pokazuje i slučaj Heinricha Himmlera, jednog od glavnih Hitlerovih suradnika. Himmler je bio opčinjen moćnom energijom Thorovog čekića, *mjöllnira*, smatrajući da on posjeduje natprirodnu moć zasnovanu na nepoznatom znanju o elektricitetu. Njegova ideja je bila da se napravi gigantska naprava, moćno oružje slično Thorovom čekiću, koja bi se električno praznila i izazivala smetnje u sistemu komunikacija antifašističkih snaga čime bi se ovladalo zemaljskom atmosferom.

Naposljetku je Odinovog sina otkrila i pop kultura početkom šezdesetih godina XX. st. – o tome svjedoči i zasebna serija stripa o moćnom Thoru, gdje vidimo kako nordijsko-germanski bog osvaja američki kontinent. Prvi put se bezbradi (!), plavokosi (!)³² bog groma na stranicama stripa pokazuje u kolovozu 1962. godine u 83. broju serije *Journey into Mystery*, u epizodi „*Thor the Mighty and the Stone Men from Saturn*”.³³ Thor se na naslovnoj stranici stripa spektakularno kvalificira kao „The Most Exciting Super-Hero of All Time!!” Naravno, priča o Thoru ovdje se znatno razlikuje od one klasične – prilikom svog boravka u Norveškoj, hromi doktor Don Blake

29 Posebno se Thorom (ali pod imenom *Donar*) bavio u svojoj 1835. godine objavljenoj obimnoj publikaciji *Nemačka mitologija*. Uspor. Jacob Grimm, *Deutsche Mythologie*, Marix, Wiesbaden 2007.

30 Uspor. Ludwig Uhland, *Der Mythos von Thor nach nordischen Quellen*, J. G. Cotta'sche Buchhandlung, Stuttgart, Augsburg 1836.

31 Thomas Carlyle, *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*, izvor: http://www.gutenberg.org/files/1091/1091-h/1091-h.htm#link2H_4_0002 (pristupljeno: 29.12.2016.).

32 Prema starijim predstavama iz nordijskih mitova Thor je bio bradat i imao crvenu kosu. *The Mighty Thor* iz hollywoodskih filmova (glumi ga Chris Hemsworth) ima nešto i od jednog (brada) i od drugog (plava kosa), a to ukazuje na svojevrsni sinkretizam što oduvijek odlikuje prisvajanje elemenata visoke kulture u popularnoj. Thor se često prikazuje kako nosi krilatu kacigu (obavezno to čini i strip junak), jedino na filmu je bez kacige (osim u jednoj od početnih scena u prvom filmu o Thoru).

33 Uspor. *Moćni Tor 1 (Marvel Essentials: The Mighty Thor. Volume 1)* by Stan Lee & Jack Kirby, Čarobna knjiga, Beograd 2013., str. 6–19.

u jednoj pećini pronalazi dugački, kvrgavi, drveni štap i njime udara u stijenu kako bi izašao iz pećine, a kao posljedica toga slabašni liječnik se pretvara u moćnog Thora! Ponovnim udarcem o tlo bog se vraća u oblik smrtnika. Tako imamo zanimljivu transformaciju čovjeka u boga i *vice versa*. Još jedan momenat karakterističan za sekularno poimanje božanskog. Shvaćajući koju moć stječe tom transformacijom, Blake se obračunava s kamenim ljudima sa Saturna koji pokušavaju pokoriti ljudski rod i najzad ih protjeruje. Već u narednoj epizodi³⁴ Blake/Thor se suočava sa znatno „realnijim” neprijateljima od kamenih ljudi, naime s vojnom huntom „Krvnika” [*the Executioner*], koji izgledom podsjeća na vođe revolucionarnih pokreta u Srednjoj i Južnoj Americi, a u 87. broju serije *Journey into Mystery* dospijeva u zarobljeništvo „crvenih” iz kojeg se, naravno, oslobađa,³⁵ što ukazuje na projekciju stereotipa prisutnih kod recipijenata ove vrste literature (komunisti kao neprijatelji itd.). (Slično će se i Steve Rodgers *alias* Kapetan Amerika boriti protiv predstavnika fašističke organizacije *Hydra*.)

Izumitelj stripovske figure moćnog Thora, legendarni kreator *Marvelovih* stripova Stan Lee, prema vlastitim izjavama osmislio je ovog superheroja kako bi pridobio blagonaklonost Amerikanaca skandinavskog porijekla. Lee u jednom intervjuu navodi kako mu je sinula ideja da jednog čovjeka napravi jačim od bilo kojeg čovjeka – tako što će od njega napraviti boga! Ali nije se htio služiti antičkim i rimskim izvorima, mada je već od 1941. godine Herkul bio zastupljen kao junak izvjesnih stripova *DC Comicsa*, odn. 1965. kod *Marvel Comicsa* (nešto kasnije kao pripadnik tzv. *Avengersa* (*Osvetnika*)). Lee je htio da njegov junak govori u – kako on to kaže – „pseudobiblijsko/šekspirovskoj maniri”. Proučavalac kulta o Thoru, povjesničar skandinavske književnosti Martin Arnold u svojoj instruktivnoj knjizi *Thor: Myth to Marvel (Tor: Od mita do Marvela)*,³⁶ objavljenoj prije pet godina, navodi tri povoljne okolnosti koje su prethodile ili odredile interes da se koncipira zaseban strip o ovom bogu: (1) djelatna povijest (navodnog) otkrića američkog kontinenta od strane *Vikinga*, (2) razvoj uspješne formule *superjunaka*, (3) razvoj *medija* za zabavu širokih masa. Svoje izlaganje o *Marvelovoj* varijanti moćnog boga s čekićem Arnold završava konstatacijom da je stavljanje ovog nordijskog boga u Prokrustovu postelju za proizvodnju superheroja bilo motivirano asimilacijom visoke kulture od strane tržišta niže kulture, pa je tako *Marvelov* strip od Thorove legitimacije u visokoj kulturi napravio unosan posao, što u još većoj mjeri potvrđuje eksploatacija njegovog lika u najnovijim filmovima franšize o *Marvelovim* superjunacima.

Dosad su snimljena dva filma o moćnom Thoru, a u toku je snimanje trećeg;³⁷ on se pojavljuje i u filmovima o „osvetnicima” kao dijelu serijala filmova o *Marvelovim* superherojima.³⁸ Bog groma se tako profilirao i kao junak akcijskih filmova, što bi prije odgovaralo načinu kako su ga prikazali

34 Uspor. isto, str. 20–33.

35 Uspor. isto, str. 62–72.

36 Martin Arnold, *Thor: Myth to Marvel*, Continuum Publishing Corporation, New York 2011. (Autor je koristio njemačko izdanje: Martin Arnold, *Thor: Von der Edda bis Marvel*, Edition Roter Drache, Rudolstadt 2013.)

37 *Thor* (2011.), režija: Kenneth Branagh, *Thor: The Dark World* (2013.), režija: Alan Taylor, *Thor: Ragnarök* (planirano za 2017. godinu), režija: Taika Waititi.

38 *The Avengers* (2012.), režija: Joss Whedon, *Avengers: Age of Ultron* (2015.), režija: Joss Whedon. U planu je i dvodjelni film *Avengers: Infinity War* (2018./19.) kao vrhunac *Marvel Cinematic Universea*.

Grimm i Wagner: nemirni kavgadžija s velikim egom koji u direktnoj konfrontaciji s neprijateljem traži izazov, ali čak i neku vrstu rasonode. Podatak da je prvi film o Thoru režirao Kenneth Branagh kao specijalist za insceniranje i inkorporiranje Shakespeareovih drama i junaka te da su u filmu angažirani i glumci specijalizirani za karakterne role (Sir Anthony Hopkins kao Thorov otac Odin i Tom Hiddleston kao zločesti Loki) pokazuje da predstava o nordijskom bogu još uvijek crpi svoju energiju iz izvora visoke kulture. No ipak je naglasak na akciji, na borbi Thora protiv ledenih divova iz Jötunheima, mračnog vilenjaka Malekitha ili zajedno s ostalim osvetnicima protiv kiborga Ultrona i titana Thanosa. Pitanje je ne gubi li time moćni Thor neke od crta koje su ga svojevremeno izdvajale od ostalih besmrtnika, što potvrđuje višestoljetna recepcija nordijskih i germanskih mitova. U svakom slučaju, u tu razvodnjenu recepciju uključen je – kako je to u svojoj inspirativnoj studiji pokazao Arnold – razvoj moderne Europe i ideologije masovnog konzumerističkog društva. Novi mediji poput stripa i filma imali su udjela u toj popularizaciji mita o Thoru.

Što reći o novom „pop idolu” – Thoru, bogu groma? Kako se on može uklopiti u suvremenu popularnu kulturu? Na implementaciji neke mitske figure u diskurs stripa, a zatim i u film, može se dobro proučiti jedna tendencija (postmoderne) popularne kulture – ono što bih nazvao *deplasiranim citiranjem*. Figura jednog boga navodi se u sekulariziranom kulturnom prostoru što uopće ne dijeli semantički horizont s mitologijom iz koje potječe taj bog. Ali bez obzira na tu prekinutu vezu sa svojom mitološkom pozadinom, figura Thora dobila je svoj smisao u *Marvelom* univerzumu superheroja. Nije li i prizivanje jednog boga makar blijedi otisak ljudske potrebe za nekim transcendentnim uzorom i orijentiranjem u životu što može čovjeka povući naprijed, da mu da neke smjernice i bude poticaj za život i djelovanje? Ostavimo po strani problem da je prikazivanjem jednog boga u „nizinama” popularne kulture moguće novim medijima prebaciti idolatrijski odnos prema prikazanom bogu. Nije li svaki pokušaj slikovitog prikaza jednog božanstva neuspješno *postvarivanje* onoga što izmiče opažanju smrtnika? Antropomorfizacija je nešto što je oduvijek predstavljalo opasnost za diskurs o besmrtnicima. U pojavi svakog boga (svejedno da li u monoteističkom ili politeističkom smislu) ima nešto zagonetno, nedokučivo, neshvatljivo – zato je svaki prikaz božanskog nedostatan i nesavršen. Ako se slika uzme za istinu, onda nužno mora biti pervertirana predstava o onome što je oslikano jer ono je neprikazivo. Ali u kontekstu popularne kulture odraz postaje suština, sam idol zamjenjuje boga, a fiktivni superheroj supstituira onog realnog kojeg ionako više nema.

Pojava boga Thora na stranicama stripa potvrđuje krizu herojstva o kojoj je bilo riječi. Ona je ujedno i odgovor na tu krizu. Suvremenom čovjeku je nedostajala neka nova identifikacijska figura ranije oličena u obliku narodnih, ratnih i drugih junaka. Kultura masovnih medija je našla rješenje za taj problem. Kreatori surogata herojskog kulta negdje su mislili: „Ako već nema realnih heroja (ili ima samo onih koji to simuliraju), zašto se ne zadovoljiti projekcijom nekog fiktivnog na stranici novina ili stripa, odnosno na filmskom platnu ili televizijskom ekranu?” Mediji poput stripa ili filma su u nedostatku postojanja priključka na tradiciju etablirane kulture i umjetnosti pokušavali vlastitu nedostatnost kompenzirati navođenjem elemenata one kulture kojoj sami nisu

pripadali, stvarajući time neki „višak” smisla ili barem kod svojih recipijenata dojam da je u njihovim produkcijama prisutan neki smisao. Očigledno „superheroji” popunjavaju prazne „niše” smisla nastale krizom herojskog diskursa, nedostajanjem pravih heroja ili – bolje reći – nemogućnošću izvornog iskušavanja onog herojskog. Masovni mediji postaju mediji kompenzacije nedostatka smisla, a superheroji sredstvo da ta kompenzacija dobije simbolički predznak. Ostaje pitanje da li projekcija borbe sa zlom u obliku fiktivnih neprijatelja kao što su divovi, vilenjaci i titani postaje „sklop opsjene” (*Verblendungszusammenhang*, kako bi to rekao Adorno) kako bi se prikrili izvori zla i njegovi (do)nosioци u realnom svijetu umjesto da se vjeruje snagama običnog čovjeka da izmijeni postojeće odnose u svijetu. A možda više nisu ni potrebne snage heroja kako bi se to učinilo, možda je dovoljna samouvjerenost onoga tko je prepoznao što valja mijenjati u društvu. Tko će još imati strpljenja čekati nove heroje?

Literatura:

- Arnold, Martin, *Thor: Myth to Marvel*, Continuum Publishing Corporation, New York 2011.
(Njemačko izdanje: Martin Arnold, *Thor. Von der Edda bis Marvel*, Edition Roter Drache, Rudolstadt 2013.)
- Carlyle, Thomas, *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*, izvor: http://www.gutenberg.org/files/1091/1091-h/1091-h.htm#link2H_4_0002
- Grimm, Jacob, *Deutsche Mythologie*, Marix, Wiesbaden 2007.
- Moćni Tor 1 (Marvel Essentials: The Mighty Thor. Volume 1 by Stan Lee & Jack Kirby)*, Čarobna knjiga, Beograd 2013.
- Uhland, Ludwig, *Der Mythos von Thor nach nordischen Quellen*, J. G. Cotta'sche Buchhandlung, Stuttgart, Augsburg 1836.

Pop-Götzendämmerung oder Wie man mit Thors Hammer philosophiert

Zusammenfassung

Der Autor geht von der Krise des Heldentums in der gegenwärtigen Mediengesellschaft aus. Der Mangel an echten Helden wird durch die Projektion von unechten im Raum der Imagination kompensiert. Der Säkularisierung von Mythen entspricht im Bereich der Populärkultur die Erschaffung von „Superhelden“ auf der Leinwand. Die Aufgabe des Beitrags ist es, anhand des Beispiels der Filmreihe über den Marvel-Helden Thor die Transformation der mythischen Strukturen und die Problematik der Darstellung von göttlichen Wesen aufzuzeigen, welche immer an der Grenze zwischen Entsprechung und Simulation, Authentizität und Idolatrie, Kunst und Schund geschieht.

Schlüsselwörter: *helden, posttheorisches zeitalter, transhumanismus, „superhelden“, comic, film, Thor.*

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.